

Türkan Miryasın qızı Əliyeva
AMEA Şərqləşmə İnstitutu
aliyeva.t3@gmail.com

Xülasə

Məqalədə məşhur müasir türk yazıçısı A.Ümitin “Əlvida, gözəl yurdum” (2015) tarixi romanı bütün əsərin strukturunu müəyyən edən bədii kod baxımından araşdırılır. Romanın üslubi-tarixi, aksioloji və detektiv qatlarının süjet-kompozisiya səviyyəsində aparılan təhlili əsərin hadisə xəttinin sənədli əsasında, müəllifin “mən”inin canlı ifadəsindən danışmağa imkan verir, təsvirlərin psixologizmi və mürəkkəb xronotop. Əsərdə türk iqtidaryönlü ədəbi tənqidin şiddətli hücumlarına məruz qalan müəllifin gerçəkliyinin tarixi konsepsiyası diqqət mərkəzindədir.

Açar söz və ifadələr: Türk bədii ədəbiyyatı, Əhməd Ümit, “Əlvida, gözəl yurdum” tarixi romanı, 1908-1909-cu illər Gənc türk inqilabı, epistolyar hekayə forması, zaman və məkan qatlarında sürüşmə, roman aksiologiyası, türk bədii ədəbiyyatı, Əhməd Ümit.

THE HISTORICAL NOVEL OF AHMET UMIT – THE DEVELOPMENT STAGE OF MODERN TURKISH PROSE

Summary

In the article, the famous modern Turkish writer A. Umit's historical novel "Farewell, beautiful country" (2015) is examined in terms of the artistic code that determines the structure of the entire work. The analysis of the novel's stylistic-historical, axiological and detective layers at the plot-composition level allows us to talk about the documentary basis of the event line of the work, the living expression of the author's "I". , the psychologism of images and the complex chronotope. In the work, the historical concept of the author's reality, which was subjected to severe attacks of Turkish pro-authority literary criticism, is in the center of attention.

Key words and phrases: Turkish fiction, Ahmet Umit, historical novel "Farewell, beautiful country", 1908-1909 Young Turk Revolution, epistolary narrative form, shift in time and space layers, novel axiology, Turkish fiction, Ahmet Umit.

Əhməd Ümitin (1960-cı il təvəllüdlü) tarixi fantastikası 20-21-ci əsrlərin əvvəllərində türk ədəbiyyatında baş verən hadisədir. çox simptomatikdir, çünki o, milli ədəbiyyatın postmodern simulyasiya-işarə əsas axınının üstünlüyünü və ölkənin kitab bazarından çoxdan doymuş kütləvi nəsrin əyləncəli sadələşdirilməsini, bəzən hətta mühafizəkarlığını dəf etmək istəyini müəyyən edir. A.Ümit yaradıcılığı, ilk növbədə, bir neçə onilliklər ərzində tarixi macərə romanının xüsusi yer tutduğu konseptual olaraq kütləvi xarakter daşıyan tarixi ədəbiyyata qarşıdır (İskəndər Pala, Nazan Bəkiroğlu, Sadıq Yalsızucanlar, Nuriyyə Akman, Özləm Kumrular), Murat Tuncel və s. Belə bir roman oxucuları islami həyat normalarının "toxunulmazlığı və düzgünlüyünə" yönəldir, Osmanlı dövlətini gücləndirmək naminə "ədalətli və müqəddəs" müharibələr aparan Osmanlı türklərinin milli və dini müstəsnalığı ideyasını müdafiə edir. və üstəlik, bütün müsəlman dünyası. Onun müəllifləri tarixi faktların sərbəst işlənməsinə, onların qərəzli seçilməsi və təhrif edilməsinə yol verirlər ki, bu da tarixin mifologiyasına gətirib çıxarır" [8, s. 198]. Bir qayda olaraq, belə yazarlar bugünkü Türkiyə hakimiyyətinin siyasətinə sadıqdirlər və bütün səviyyələrdə dövlət dəstəyi alırlar.

Epistolary forma Ə.Ümitə diqqəti qəhrəmana yönəltməyə, Gənc türklərlə bağlı hadisələri türk tədqiqatçılarının dəfələrlə vurğuladığı "içeridən" kimi göstərməyə imkan verir [13, s. 132; 14]. Təsadüfi deyil ki, Ə.Ümit Şəhsuvar Samini, eləcə də onun inqilabçı dostları (uydurma personajlar - Fuad, İkinci mayor Bəsri bəy, Ester Leon əmi, mayor Cezmi Kənan və s.) Gənc Türkün beşiyi Salonikidən gəlir. inqilab. Bu, o zamankı Osmanlı İmperiyasının inqilabi ideyalara və təşəbbüslərə açıq olan böyük, çoxmillətli şəhəri idi. O, 1908-1909-cu illər inqilabı ərəfəsində Salonikini belə təsvir edir. Sovet tarixçisi A.F.Miller: "Osmanlı imperiyasının liman mərkəzləri arasında Saloniki İstanbuldan sonra ikinci yeri tuturdu. Çoxmillətli, hətta kosmopolit bir şəhər idi. Onun əhalisinin sayı və daha çox milli tərkibi yalnız təqribən müəyyən edilə bilərdi. Şərti olaraq güman edə bilərik ki, 19-cu əsrin sonunda. Salonikidə 150 min insan yaşayırdı, onlardan 14-15 mindən çox türk və təxminən eyni sayda başqa müsəlmanlar - qondarma dönmələr (islami qəbul etmiş yəhudilər), albanlar və s. Ən böyük milli qruplar yunanlar idi. və bolqarlar, ən böyük icma isə 15-ci əsrin sonunda buraya qaçan yəhudi icması idi. İspaniyadan "Böyük İnkvizitor" Torquemada'nın təqibindən və dinlərini və danışiq dilini (Kastiliya ləhcəsi) saxladılar. Salonikinin mərkəzi bölgələri heç türkcəyə baxmırdı... Əsas küçələrdə demək olar ki, türkcə nitq eşidilmirdi. Fransız, ıvrit və yunan dillərində işarələr var idi" [6, s. 82].

Şəhsuvar üçün Saloniki simvolik bir şəhərdir. Onlar əcdadlarının, bütün Osmanlı İmperiyasının və onun yəhudi sevgilisi Esterin məzarları ilə vətəni simvollaşdırırlar. Şəhərin itirilməsi (1908-ci ildə Parisə gedən Esterlə ayrılması və o, 1908-ci ildə İstanbulla getməsi, 1910-cu ildə anasının dəfn mərasimi, 1912-ci ildə Ester ilə Salonikidə son qısa görüş, itilafist hökumət tərəfindən şəhərin yunanlara təslim edilməsi. 1912-ci ilin sonunda g.) onun üçün xüsusilə əziz olan hər şeyin itirilməsi deməkdir, öz sonunun başlanğıcı, şəxsiyyətinin - xəyalə aşiq romantik yazıçının ölümünün başlanğıcı deməkdir. Buradakı yazıçını öz vicdanı qarşısında bağışlaması və ya bəraəti olmayan qatil atıcı əvəz edir. Esterə yazdığı ilk və son məktublarda o, təkrar edir: "İdeal yox, arzu yox, vətən yoxdur... Bəli, sağlam olsam da, yavaş-yavaş öldüyümü hiss edirəm... İlk məktubumu yazanda dedim. bu: Ölüm şəhərlərimizi itirməklə başlayır, vətənimizi itirməklə bitir... Bəs doğrudan da vətən nə idi? Bir parça torpaq, ucsuz-bucaqsız dənizlər, dərin göllər, sıldırım dağlar, məhsuldar dərələr, yaşıl meşələr, izdihamlı şəhərlər, sakit kəndlər? İndi başa düşdüm ki, belə çıxır ki, mənim üçün bircə vətən var idi, o da sən idin... Səni itirdiyim an vətənimizi itirməyə başladım. Yavaş-yavaş ölürəm" [16, s. 526]. Yavaş-yavaş ölüm qəhrəmanın həyatının təbii nəticəsi ilə başa çatır - tapança onun məbədinə atəş açır.

Şəhsuvarın Esterə yazdığı məktublardakı monoloqu müəllifə qəhrəmanın gənc türklərin ideyalarından, partiyada, ayrı-ayrı üzvlərində və inqilabın özündən məyusluğunun necə artdığını psixoloji cəhətdən etibarlı şəkildə göstərməyə kömək edir. Əvvəlcə o, inqilab işinə fədakarlıqla bağlıdır. O, Esterə qatil atıcı olduğunu etiraf etmir. Özü də özünü qatil tanımır, çünki vətən naminə adam öldürür. Ona elə gəlir ki, bu, fransız inqilabı zamanı inqilabçıların yaşadıkları hissidir. Onlar yüksək azadlıq, bərabərlik,

qardaşlıq idealları, ölkəni və dünyanı dəyişmək uğrunda şəhid olublar. Bundan əlavə, inqilabi mübarizədə bir qayda var - düşməni öldürməsən, səni öldürəcək. Şexsuvar partiyasının Gənc Türklər Mərkəzi Komitəsinin hökmü ilə həyata keçirilən bir çox qətlərdə iştirak edir. Hardasa özünü güllələyir, hardasa tətiyi çəkmədən geri çəkilir (Osmanlı generalı Şəmsi Paşanın öldürülməsi; Təlat bəyə sui-qəsd cəhdi edən bir neçə alban atıcının güllələnməsi; gənc jurnalist Əhməd Samimin qətl və s.) .

Şexsuvar əmisi Leon ilə köhnə söhbətlərindən birini Esterə danışır, Leon Şexsuvarın fəaliyyətindən xəbər tutaraq Şexsuvarı partiya tövsiyə etdiyinə görə təəssüflənir, Esterlə Parisə gedib orada təhsil alıb getsəydi, daha yaxşı olar. , yazıçı olardı. Buna Şexsuvar ona belə cavab verir: “Mən heç bir Parisə getməyəcəyəm, müsyö Leon. Bu gecə Dərsaadətə qayıdıram¹. Məni görməyimi gözləyən çox vacib işlərim var. Üstəlik, yadınızdadırsa, özünüz mənə demisiniz: “Ölkə od içində olanda, öz ürək yaralarını sağaltmaqla məşğul olmamalısan”. Düz deyirdiniz, ölkə belə vəziyyətdə olanda ziyalının zirəkliyini nəzərə almaq olmaz, sınımış ürəkləri sağaltmaq kimi acizliyə boyun əymək olmaz. Mənim üçün indi həyatda tək bir yol var və o, millətin birləşməsi, vətənin tərəqqisi ilə bağlıdır. Başqa bir həyatın mümkünlüyünü düşünməyi təhqir hesab edirəm” [İbidem, s. 225].

İstanbulda Bəsri bəyin başçılığı ilə fədai hücrəsində bir neçə il işlədiyi müddətdə Şexsuvar inqilaba baxışını tədricən dəyişir və onun üzvü olduğu İttihad partiyasının özünü ləkələdiyi qənaətinə gəlir. qan və terrorla ölkədə despotik bir rejim yaratdığını və bunun üçün Gənc Türklərin özləri bir vaxtlar Sultan II Əbdülhəmidə tənqid etdilər. İndi o, özünün də qatilə çevrildiyi düşüncəsindən qurtula bilmir. Salonikidə Esterlə son görüşündə özünün nə düşündüyünü Esterdən eşidir: Gənc türk təbliğatı bir şeydir, həyat isə tamam başqadır. ““Parisdən, Şexsuvardan, vəziyyət belə görünür (İttihadçı təbliğat mətbuatının təqdim etdiyi kimi. - M.R.). Osmanlı dövlətindən artıq xəstə adam deyil, canlı cənazə kimi danışılır. Hər kəs mərhumun mirasına iddia edir. Bəli, bu məmləkətin dostu yoxdur... Hamı əmindir ki, bu, Osmanlının axırıdır... Görünür, bunu bircə sən görmürsən... Ah, bağışla, sən və bu partiyanın sizin. İnqilabi qurtuluş mübarizəsinə başlayan, lakin sonda Əbdülhəmid dövründə mövcud olandan daha betər bir despotizm yaratmış partiya”. Əslində, sən mənim öz fikirlərimi danışdın, amma nitqində o qədər qəzəbli, amansız idin ki, məni mənasız bir müdafiəyə məcbur etdin: “Bu, heç də doğru deyil.” [İbidem, s. 305].

İttihadçıların hakimiyyətdə olduğu illər Şexsuvarın şübhələrini daha da gücləndirdi: “1914-cü ildən 1918-ci ilə qədər, yəni müharibənin qızıdığı dörd il ərzində mən paytaxtı tərk etmədim. Əslində mən nəinki ayrılmadım, gedə də bilməzdim. Təlat bəy buna imkan vermədi. O, məni kölgə kimi hər zaman yanında saxlayır, tək cəbhədə və arxa cəbhədə deyil, həm də onun arxasında paytaxtın özündə baş verən hər şey haqqında şəxsən ona hesabat verməyimi tələb edirdi. Həm düşmən casusları, həm də onun partiyadaşları haqqında məlumat toplayırdım... Bəli, mən o vaxt “Xüsusi Təşkilat”da işləyirdim. Mücahidlərimizdən² İstanbuldan Bakıya, Krımdan Bağdada, cəbhədən və arxadan məlumat alır, onlara lazımi dəstəyi verməyə çalışırdım. Amma mənim vəzifələrim bununla məhdudlaşmırdı. Eyni zamanda, mənim daha bir gizli vəzifəm var idi - Ənvər Paşa və Camal Paşanın fəaliyyətini izləmək və onların hərəkətlərində şübhəli bir şeyin şahidi olsam, dərhal Təlat Paşaya məlumat verməli idim. Və ölkəni idarə etməyin dözülməz yükünü çiynlərində daşıyan üç liderin adı nə qədər birlikdə çəkilsə də, onları bağlayan bağlar nə qədər möhkəm olsa da, buna baxmayaraq, onların heç biri digərinə etibar etməyib. Ciddi hərbi məğlubiyyətlər başlayanda üç paşa arasında parçalanma xüsusilə genişləndi. Hətta 1916-cı il məğlubiyyətlərinə görə Ənvər Paşanı məsul tutan Camal Paşanın çevriliş planlaşdırdığı haqda xəbərlər eşitdik. Daha sonra Təlat bəy bu cür söz-söhbətləri kəskin şəkildə yatırırdı, hətta Camal Paşanın xəyanətini düşünməyə belə imkan vermədi, bəlkə də bu səbəbdən üç paşa tezliklə “Birimiz hamımız üçün, hamımız birimiz üçün” şüarına qayıtmağı bacardılar” [İbidem, s. 482].

Şexsuvar Təlat bəyə münasibətini Esterə yazdığı məktublarda belə açıqlayır: “Əslində Təlat Paşa bütün siyasi həyatı boyu ən azı bir iş - tədbirli rəhbərliyə sadıq olduğunu sübut etdi. Sülhməramlının missiyasını onun özünəməxsus və sakit xarakteri, ən sərt və ümitsiz şəraitdə belə nikbin münasibətinin olması müəyyən edirdi. Və partiya yoldaşları onu nə qədər tənqid etsələr də, Təlat Paşa həmişə partiya münafişələrini cilovlamağa, müəyyən güc balansını saxlamağa çalışıb. Mənim gizli vəzifəm xalqı birləşdirəcək, onların sıralarında sakitliyi bərpa edəcək və birliyi qoruyub saxlayacaq belə bir siyasət yürütməsinə kömək etmək idi. Amma bu mənim üçün çətin oldu. Çünki mənə “Təlat adamı” deyirdilər. “Xüsusi təşkilat”ın başında duranlar isə xüsusilə Ənvər Paşaya yaxın adamlar idi” [İbidem, s. 482-483].

Şexsuvarın Təlat paşaya hörməti artır, Ənvər paşaya isə azalır, bunu qəhrəmanın bu ifadələri də sübut edir: “Vətənimiz məhv olduqca, bəziləri ayağa qalxır. İnsanlar taleyindən ağlayarkən, bəziləri uğur atına tullanaraq tam sürətlə yarışrlar. Bəli, mən şansını yaxalayanlardan danışram, onların arasında mütləq Ənvər Paşa da var idi” [İbidem, s. 412]. Şexsuvar Təlat Paşa bunu istəməsə də, ölkəni müharibəyə sürükləyənin Ənvər paşanı olmaqda günahlandırır: “Çünki ölkədə hakimiyyəti əlində tutan artıq Təlat bəy deyil, Ənvər Paşa idi. Və nə desək də, istədiyini edən Ənvər Paşa idi. O, artıq heç kimi dinləmirdi, nə partiyanın, nə də hökumətin. Məhz buna görə də almanlar ölkəmizə göndərilən vaqonların üzərinə “Osmanlı İmperiyası” əvəzinə “Enverland” yazırdılar. Ümumiyyətlə, bu, kifayət qədər ədalətli idi, çünki “şanlı Ənvər Paşamız” yeni dövrün hökmdarı oldu” [İbidem, s. 417]. Ester Şexsuvara yazdığı məktublarda Ənvər paşaya münasibətini göstərir: ona hörmət etmir, onu karyerapərəst, paxıl adam hesab edir. Ənvərin boşboğazlığı onu hər yerdə birinci olmağa məcbur edir - Makedoniyada ilk çetnikləri üsyana qaldıran, azad edilmiş Ədirnə şəhərinə ilk girən, “Ədirnə qalibi”, 1913-cü ilin yanvarında İtilafist hökumətini həbs edən ilk şəxs. Amma bəxt ondan üz döndərsə, ilk qaçan o olur. Bu, Osmanlı ordusunun Sarıqamışda böyük məğlubiyyəti zamanı (dekabr 1915), türklərin bir güllə belə atmadan 10 min əsgərini itirdiyi zaman belə idi. Ənvər paşa tez paytaxta qayıtdı, məğlubiyyəti heç kimə demədi və qəzetlərə həqiqəti yazmağı qadağan etdi.

Tənqidçi Sevim Kahraman “Ədəbiyyata əlvida, inqilaba əlvida” (I və II hissə) eyni başlıq altında dərc olunan iki məqaləsində Ə.Ümitin romanı haqqında kəskin mənfi fikirlər söyləyir [14; 15]. Tənqidçi israr edir ki, tarixi roman “sadəcə realist olmalıdır” [14], onun fikrincə, realizm tarixi hadisələrin obyektiv təsviri deməkdir. S. Kahraman obyektivliyi Gənc Türk inqilabına aşağıdakı yanaşma ilə əlaqələndirir: bu, imperiyaya ilk çoxpartiyalı parlamenti bəxş edən ölkədə ilk demokratik inqilab idi; Gənc türklər sözün tam mənasında inqilabçı idilər, əksinqilaba qarşı güc yolu ilə mübarizə aparmağa məcbur olmuşlar, ona görə də onları “qatil”, “despot” adlandırmaq düzgün deyil; İttihadçılar ermənilərin düşməni deyildilər, əksinə, daşnak erməni partiyası ilə birlikdə inqilabı həyata keçirdilər. Yuxarıda göstərilənlərə əsaslanaraq, A. Umita S. Kahraman Gənc Türklərin tarixinə baxışı “dəbdə olan sağçı liberal aldatma” adlandırır. O, romanın özünü “mürtəce”, “tarixi yox, mənfi mənada ideoloji” kimi səciyyələndirir, burada “ölkə tarixində mütərəqqi və inqilabi xarakter daşıyan hər şey çirkinlik və cinayət kimi qəbul edilir, vətənə məhəbbət isə “məhəbbət” kimi qəbul edilir. gəncliyin səhvi” [Yəni]. Tarixə “səhv, subyektiv” baxış yazıçını, tənqidçinin fikrincə, “tarix və siyasətin detektiv sousu ilə ətirələndiyi” “bədi baxımdan pis, keyfiyyətsiz əsər” yaratmağa sövq edir. . S. Qəhrəman müəllifin mövqeyini təcəssüm etdirən romanın baş qəhrəmanı haqqında xüsusilə sərt tənqidi fikirlər səsləndirir. Ona görə də tənqidçinin fikrincə, onun xarakteri realistik, tipik xüsusiyyətlərdən məhrumdur, bu da özünü daimi psixi ikilikdə göstərir: öldürür, ondan əziyyət çəkir [Yəni]. S.Kahramanın ikinci məqaləsi əslində birincinin tezislərini təkrar edir. Burada Gənc türk inqilabı ilə bağlı müxtəlif tarixi araşdırmalar (türk professoru Aykut Kansunun əsərlərindən Lenin və Trotskinin əsərlərinə qədər) təqdim olunur ki, bu da onun mütərəqqi demokratik xarakterini sübut edir. S. Qəhrəman bu məsələdə Ə.Ümitin mövqeyini dönə-dönə ləkələyir, qəhrəmanın yazıçının əlində kuklaya çevrildiyini deyir [15].

Yuxarıda müzakirə olunan məqalələr professor Mustafa Gencerin “Əlvida gözəl vətənim” məqaləsi ilə ziddiyyət təşkil edir. Dövlətin dərinliyi yerin dərinliyindən də qaranlıqdır” əsərində Ə.Ümit romanının kifayət qədər ətraflı və obyektiv ədəbi təhlili aparılmışdır. Məqalə müəllifi yazır ki, “bu, yazıçının yaradıcılıq həyatının on doqquz ilində dörd il ərzində yazdığı ilk tarixi romanıdır” [13, s. 131]. M.Gənçer hesab edir ki, son illərdə yazıçıların tarixə marağı artıb, buna misal olaraq, Həsən Camal, Soner Yalçın, Ahmet Altan və başqalarının tarixi əsərləri M.Gənçer romanın bütün 45 fəslini bu baxımdan araşdırır onların hadisə konturları və bədii vasitələri. O, haqlı olaraq qeyd edir ki, bəzi fəsillərdə “povestnin xronologiyası pozulur, bu və ya digər hadisənin hansı dövrə (1926-cı ilə, yoxsa Şexsuvarın xatırladığı illərə) aid olduğunu müəyyən etmək oxucu üçün çətin olur” [İbidem, s. 146]. M. Gənçer hesab edir ki, bəzi xırda şərhlər istisna olmaqla, Ə.Ümitin romanı müasir oxucu üçün son dərəcə maraqlı və faydalıdır, çünki “Gənc türk siyasi icmasının daxilindən o uzaq illərdə baş verən hadisələr haqqında təsəvvür yaradır. . Bu da müasir oxucular arasında mübahisələrə səbəb olacaq” [Yəni orada].

Və nəhayət, A.Ümitin romanında detektiv janrının qanunlarına uyğun qurulan üçüncü, aktual detektiv təbəqə var: 1926-cı ildə Atatürkcə qarşı sui-qəsdən sonra keçmiş ittihadçı liderlərin qətli, Şexsuvar və onun təqibi. Pera Palace otelinə köçmək, qəhrəman tərəfindən mayor Cezminin qətlinin araşdırılması (ölkənin

indiki hakimiyyət orqanlarının cinayət törətdiyinə dair sübut və sübutların toplanması), Şexsuvarın iki keçmiş dostu Mehmed Esad və Fuadın əsl şəxsiyyətinin aşkara çıxarılması əməliyyatı. (hazırda kimin üçün işləyirlər və kiminlə əməkdaşlığa təşviq edirlər). İstintaq nəticəsində məlum olur ki, Mehmed Esad 1920-ci ildən Britaniya kəşfiyyatında “Səssiz Con” kod adı ilə işləyən və hazırda Atatürkə qarşı yeni qəsd hazırlayan vətən xaini, Fuad isə təhlükəsizlik orqanlarının əməkdaşdır. Kemalist respublikanın keçmiş fəal iştirakçısı milli azadlıq hərəkatı. Fuadın adamları Şexsuvarın etibarlılığını və mövcud siyasi istəklərini yoxlamaq üçün ona göz dikdilər. Buna görə də Fuad poçt şöbəsinə müraciət etdi və Şexsuvarın Esterə yazdığı bütün məktubları oxudu, sonra böyük bir qutuda ona qaytardı.

Sonda demək lazımdır ki, A.Ümitin romanı bədii, yəni. Bu nə kütləvi, nə də elit ədəbiyyatdır. “Müasir bədii ədəbiyyatı kütləvi ədəbiyyatın zirvəsi hesab etmək onun dövrün “orta” ədəbi normasını müəyyən etdiyini və tam qanlı ədəbi prosesin zəruri komponenti olduğunu söyləməyə imkan verir” [10, s. 202]. Müasir türk ədəbiyyatında son illərdə getdikcə güclənən orta səviyyəli bədii əsərlərdir ki, onların arasında A.Ümitin romanları şübhəsiz ki, liderdir.

Ə.Ümitin “Əlvida, gözəl vətənim” romanındakı uydurma kodun sübutu oxucunun diqqətini “əbədi” aksioloji məhəbbət və nifrət, dostluq və xəyanət, vəzifə və namus suallarına yönəldən müəllifin aydın ifadə etdiyi “mən”dir. həyatın mənası, vətənpərvərlik, altruizm və s. Ancaq eyni zamanda üslub intonasiyalarının sadələşdirilməsi də var. Yəni burada kütlənin və elitanın maraqları üst-üstə düşür. Kütləvi oxucu əsərdə füsunkar süjet tapır və hekayə vasitəsilə özünü əzəmətli elitarla bağlı hiss edir. Ədəbi kəşflərə, möcüzələrə susamış elitar oxucu keçmiş qeyri-adi baxışla dincəlir və özü üçün yeni şeylər öyrənir.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat:

1. Dmitriyev N.K. Türk dili. M.: Şərq Ədəbiyyatı Nəşriyyatı, 1960. 95 s.
2. Eremeyev D. E. Cümhuriyyət Türkiyəsinin yaranması (1918-1939). M.: İSAA MDU, 2004. 220 s.
3. Eremeev D. E., Meyer M. S. Orta əsrlərdə və müasir dövrdə Türkiyə tarixi. M.: Moskva Dövlət Universitetinin nəşriyyatı, 1992. 248 s.
4. Kireev N. G. Türkiyə tarixi. XX əsr. M.: IV RAS; Kraft+, 2007. 608 s.
5. Miller A.F. Türkiyənin Qısa Tarixi. M.: OGİZ, 1948. 304 s.
6. Miller A.F. Türkiyə: yeni və yaxın tarixin aktual problemləri. M.: Şərq ədəbiyyatı baş redaksiyası, 1983. 277 s.
7. Petrov Y. A. Osmanlı İmperiyası: güc və ölüm. Tarixi esselər. M.: Elm; Şərq ədəbiyyatı baş redaksiyası, 1990. 280 s.
8. Repenkova M. M. 20-21-ci əsrlərin qovşağında türk ədəbiyyatı: əsas paradigmlər. M.: Elm; Şərq ədəbiyyatı, 2016. 231 s.
9. Sofronova L.V. Əhməd Ümitin “Əlvida, gözəl vətənim” romanı haqqında // Şərq almanaxı / total. red. T. A. Zakaurtseva. M.: Diplomantik Akademiyası; Kvant Media, 2017. səh. 157-169.
10. Çernyak M. A. XX əsrin kütləvi ədəbiyyatı: dərslik. M.: Çaxmaqdaşı; Elm, 2009. 432 s.
11. Albayrak B. S. Ahmet ?mit’in Gecikmi? Elvedanın?-1 [Elektron resurs]. URL: <http://ilerihaber.org/yazar/ahmet-umitin-gecikmis-elvedasi-1-55537.html> (giriş tarixi: 22/06/2018).
12. Albayrak B. S. Ahmet ?mit’in Gecikmi? Elvedanın?-2 [Elektron resurs]. URL: <http://ilerihaber.org/yazar/ahmet-umitin-gecikmis-elvedasi-2-55802.html> (giriş tarixi: 22/06/2018).
13. Gencer M. Elveda Güzel Vatanım: Devletin derinlikleri, toprağın derinliklerinden daha karanlıktır // Tarih Kritik. 2017. No 3 (1). S. 131-146.
14. Kahraman S. Elveda Edebiyat, Elveda Devrim - I [Elektron resurs]. URL: <https://www.abcgazetesi.com/abc-kritik/elveda-edebiyat-elveda-devrim-i-18400h/haber-18400> (giriş tarixi: 21/06/2018).
15. Kahraman S. Elveda Edebiyat, Elveda Devrim - II [Elektron resurs]. URL: <http://www.abcgazetesi.com/arsiv/elveda-edebiyat-elveda-devrim-ii/haber-18501> (giriş tarixi: 22/06/2018).
16. Ümit A. Elveda Güzel Vatanım. İstanbul: Everest Yayınları, 2015. 558 s.